

20
DE ANI
HUMANITAS

Ana Blandiana (nume literar al Otiliei-Valeria Coman, căsătorită Rusan) s-a născut la Timișoara, la 25 martie 1942. Studii de filologie romanică, licențiată a Facultății de Filologie a Universității din Cluj. Burse de studii la Iowa University (SUA), Heidelberg Universität, DAAD Berlin.

Cărți de poezie: *Persoana întâi plural*, 1964; *Călcâiul vulnerabil*, 1966; *A treia taină*, 1969; *50 de poeme*, 1970; *Octombrie, Noiembrie, Decembrie*, 1972; *Poeme*, 1974; *Somnul din somn*, 1977; *Întâmplări din grădina mea*, 1980; *Ochiul de greier*, 1981; *Ora de nisip*, 1984; *Stea de pradă*, 1986; *Alte întâmplări din grădina mea*, 1987; *Întâmplări de pe strada mea*, 1988; *Poezii*, 1988; *Arhitectura valurilor*, 1990; *100 de poeme*, 1991; *În dimineața de după moarte*, 1996; *La cules îngeri*, 1997, 2003, 2004; *Cartea albă a lui Arpagic*, 1998; *Balanța cu un singur talger*, 1998; *Soarele de apoi*, 2000; *Refluxul sensurilor*, 2004; *Poeme*, 2005.

Cărți de eseuri: *Calitatea de martor*, 1970, 2003; *Eu scriu, tu scrii, ellea scrie*, 1975; *Cea mai frumoasă dintre lumile posibile*, 1978; *Coridoare de oglinzi*, 1983; *Autoportret cu palimpsest*, 1985; *Orașe de silabe*, 1987; *Geniul de a fi*, 1998; *Ghicitul în mulțimi*, 2000; *Cine sunt eu?*, 2001; *A fi sau a privi*, 2005; *O silabisire a lumii*, 2006.

Cărți de proză: *Cele patru anotimpuri*, 1977, 2001 – nuvele; *Proiecte de trecut*, 1982 – nuvele; *Sertarul cu aplauze*, 1992, 1998, 2002, 2004 – roman; *Imitație de coșmar*, 1995 – nuvele; *Orașul topit și alte povestiri fantastice*, 2004 – nuvele.

Cărțile sale de poezie și de proză au apărut în traducere, începând din 1982, la prestigioase edituri din Polonia, Germania, Italia, Marea Britanie, Estonia, Suedia, Norvegia, Ungaria, Franța, Olanda, Bulgaria, Letonia, Albania, Serbia, Slovenia, Macedonia, China.

Premii literare: Premiul pentru poezie al Uniunii Scriitorilor din România, 1969; Premiul pentru poezie al Academiei Române, 1970; Premiul pentru proză al Asociației Scriitorilor din București, 1982; Premiul Internațional „Gottfried von Herder“, Viena, 1982; Premiul Național de Poezie, 1997; Premiul „Opera Omnia“, 2001; Premiul Internațional „Vilenica“, 2002; Premiul Internațional „Camaiore“, 2005; Premiul Special „Acerbi“, 2005. Interdicții de publicare: 1959–1964, 1985, 1988–1989.

În 1990, Ana Blandiana reînființează PEN Clubul Român, al cărui președinte devine. Este unul dintre inițiatorii Alianței Civice, pe care o conduce între 1991 și 2001. Fondator și președinte al Academiei Civice, care realizează, sub egida Consiliului European, Memorialul Victimelor Comunismului și al Rezistenței, de la Sighet. Membră a Academiei Europene de Poezie, a Academiei de Poezie „Stéphane Mallarmé“ și a Academiei Mondiale de Poezie (UNESCO).

ANA
BLANDIANA

Spaima
de literatură

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Vlad Russo
Concepție grafică: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristina Jelescu
DTP: Denisa Becheru, Carmen Petrescu

Tipărit la „Monitorul Oficial“ R.A.

© ANA BLANDIANA, 2004, 2010

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BLANDIANA, ANA

Spaima de literatură / Ana Blandiana – București: Humanitas, 2010
ISBN 978-973-50-2670-7
821.135.1-4

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi Carte prin poștă: tel./fax 021/311 23 30
C.P.C.E. – CP 14, București
e-mail:cpp@humanitas.ro
www.libhumanitas.ro

ÎNTREBĂRI

Vocația implacabilă

Totdeauna am înțeles vocația ca pe o vină care te izolează automat, te îngrădește și îți impune alte legi, alte drepturi și alte datorii. Sunt mai mari? Sunt mai mici? Pentru restul lumii, viața poetului pare o veșnică sărbătoare și, într-o reprezentare banală, poetul este înfățișat încununat cu lauri, diafan, abia atingând pământul. Vocația este fără îndoială o vină, părăsirea vieții este fără îndoială o vină și singura circumstanță atenuantă a poetului este de a fi în egală măsură victimă și vinovat, de a fi acceptat, doar, un destin zeiesc impus de zeii fără de milă. Singura lui scuză este de a fi acceptat numai în ultimă instanță, numai după ce încercase din toate puterile să se împotrivescă, să nu părăsească condiția comună, de a fi acceptat numai după ce s-a convins că acesta e singurul lui destin posibil. Vocația seamănă cu aurul care trebuie încercat în dinți pentru a te convinge de autenticitatea lui și, în cazul vocației, autenticitate înseamnă imanență, caracter implacabil. O vocație autentică este o vocație de care nu poți fugi, dar pentru a te convinge de asta trebuie să fi încercat evadarea.

De altfel, unul dintre foarte puținele criterii de judecată a versurilor este acela al obligativității, al faptului că

nu se putea ca ele să nu fie scrise, că transcrierea lor pe hârtie a fost pentru autor o necesitate vitală, o condiție a supraviețuirii.

Poezia începe numai dincolo de punctul în care, opunându-i-te, ești înfrânt de ea, dincolo de clipa în care, amânată mereu, nașterea ei nu mai poate fi oprită. Caracterul implacabil al poeziei este, într-un fel, singura ei rațiune de existență.

Ca și dragostea, poezia este o forță care vine să locuiască în tine fără să se intereseze dacă te deranjează sau nu, fără să observe că mișcându-se răstoarnă mobilele și dărâmă pereții. Cel *ocupat* de poezie poartă întotdeauna urmele luptei în care a fost înfrânt, în ochii lui se amestecă revolta de a fi *chiar* el ales cu amărăciunea de a se ști *numai* el ales, cu împăcarea de a porni singur în ținuturi pustii. Un poet exultând de mândria de a fi poet este un nonsens, un poet ajuns poet pentru că a dorit să ajungă poet este o monstruozitate.

Viteză

Ca și cum aș cânta la un instrument sau ca și când aș face un sport de performanță, faptul de a nu fi scris de mult îl resimt ca pe o pierdere a digitației, a antrenamentului. Am nevoie de exercițiu zilnic pentru a fi în formă. Nescriind, uit să scriu. După o întrerupere îmi sunt necesare mai multe zile pentru a reînvăța să scriu, scriind mai întâi stângaci, apoi din ce în ce mai legat, mai sigur, mai colorat. Ca și cum, de fiecare dată, aș lua de la capăt totul și aș trece prin toate fazele devenirii mele, așa cum copilul trece în trupul mamei lui prin toate fazele formării speciei. Mai mult: nu numai stilul, ci și literele îmi devin nesigure după o întrerupere, chiar mâna însăși are nevoie de antrenament pentru a fi ea însăși. Cât despre creier – această divinitate supremă, de puterea căreia atârnăm cu toții – e atât de greu de spus când este el însuși – năclăit de inactivitate, ruginit de neclintire, materie grea și nepătrunsă de rază sau, dimpotrivă, mecanism neoprit, puls luminos, agitație continuă, șuierare de sens –, încât mă întreb dacă nu cumva numai mișcarea este cea care se numește uneori talent, alteori inteligență și, rar, în cazul maximelor viteze, geniu.

Dublul

Se întâmplă destul de des să-mi aduc aminte acea senzație de la sfârșitul copilăriei când, urmând să spun o poezie la o serbare școlară, în clipa în care am ieșit în fața cortinei, mi-am dat seama că nu știam ce să spun, că uitasem nu numai titlul, ci chiar și despre ce era vorba. Clipa aceea dilatată, înspăimântătoare, a suspendării deasupra prăpastiei mi-o amintesc și, după aceea, căderea lentă, cu încetinitorul, în timp ce spuneam totuși ceva, fără să-mi dau seama ce, poate chiar textul poeziei uitate, dar fără să realizez, fără să particip sufletește sau intelectual, asistând doar cu uimire și înstrăinare la funcționarea în mintea mea a unui magnetofon care își derula benzile mecanic, impersonal, pe când eu, salvată fără a înceta să cad, urmăream în cădere, cu o ureche distrată și mirată puțin, ceea ce gura mea spune: neînțeles și inexplicabil. Căci dacă textul care-mi curgea în auzul abia atent era neînțeles, încordarea și atenția figurilor celor ce-l ascultau mi se păreau inexplicabile și, miraculos, mai țin minte și acum câteva fizionomii din primele rânduri pe care reușisem să le privesc cu o intensitate întipăritoare în memorie, ca și cum n-aș fi avut nimic comun nici cu glasul de pe scenă, nici cu atenția care îl urmărea a sălii, ca și cum

eu însămi aș fi fost în afara întâmplării, intrigată doar și nedumerită puțin de ea.

Mi se întâmplă destul de des să-mi aduc aminte acea senzație violentă de dedublare încercată pentru prima oară la sfârșitul copilăriei, pentru că destul de des mi se întâmplă să simt cum între mine, cel care privesc, și între mine, cel care sunt privit, se cascadează deodată, neînțeles și inexplicabil, prăpastia acelei atenții colective așteptătoare, pe care descopăr cu spaimă că nu știu cu ce să o umplu. Și dacă spaima aceea nu reușește totuși să mă pulverizeze definitiv, este pentru că, de fiecare dată, se declanșează – așteptat ca o salvatoare, de nimeni dependentă, intervenție divină – glasul acela derulându-și impersonal adevărurile, primite cu aviditate și crezute pe cuvânt, pe care le ascult și eu, înțelegând greu, ca dintr-o mare depărtare. Și, așa cum peste toate sentimentele întâmplării de la serbarea școlară plutea curiozitatea legată de textul poeziei uitate pe care nu reușeam să-l descifrez în rostirea care mă salva, cel ce privește din mine fețele înnobilate de atenție ale celor care mă ascultă ar da orice să poată întreba – depășindu-și timiditatea și condiția de observator stânjenit – „ce spune? ce spune?“

Cum am devenit poet

Aș fi tentată să răspund: născându-mă. Și sunt convinsă că acesta este, de fapt, și nu numai în ceea ce mă privește, singurul răspuns esențial al întrebării. Îmi dau însă seama că ar fi prea puțin. O să încerc deci să detaliez, să descopăr ce am făcut eu – evident, în afară de a scrie – pentru ca destinul meu să devină unul literar.

Trebuie să încep prin a mărturisi că n-am crezut niciodată că aș putea deveni altceva decât scriitor (spun scriitor și nu poet, deoarece calitatea de scriitor am considerat-o întotdeauna o profesiune, desigur o profesiune extraordinară, miraculoasă într-o câtva, dar totuși o profesiune, în timp ce aceea de poet mi se pare o stare, o stare de grație, în care nu te poți menține tot timpul, un grad de intensitate al profesiunii de scriitor; nu poți spune despre tine însuși „sunt poet“, cum nu poți spune despre tine însuși, în limitele decenței, „sunt geniu“). Am început să scriu de foarte devreme, practic de când am început să citesc, și toți cei din jurul meu au privit faptul ca pe ceva îmbucurător, dar firesc, ca și cum ar fi fost fericiți că și-au luat o grijă, că s-a lămurit mai din timp ceva ce oricum trebuia să se stabilească în cele din urmă. Tot ce-a urmat a părut că vine de la sine, pe un drum în care surprizele

nu puteau ține decât de viteza înaintării. Din când în când, părinții intrau în alertă din cauza timpului exagerat petrecut printre cărți și se simțeau obligați să intervină temperându-mi pasiunea de care erau de fapt mândri: îmi amintesc cum, îmbolnăvindu-mă de scarlatină, doctorul a fost rugat să-mi spună că boala este o urmare a excesului de lectură, încât ani de zile cititul și scrisul au rămas pentru mine înconjurate de o anume vinovăție (care le făcea și mai plăcute) și de amenințarea de a mă îmbolnăvi din nou. În general însă, eram lăsată absolut liberă să citesc cât vreau și ce vreau, și copilăria mea s-a desfășurat în cadrul paradiziac al unui lung șir de încăperi uriașe în care erau depozitate dealuri de cărți aparținând bibliotecilor dezafectate ale episcopilor române din Oradea. Școala, cu șirurile ei derizorii de note bune, nu a fost decât o anexă a interminabilelor delicii ale lecturii, înspăimântată numai că ar putea să-și epuizeze vreodată obiectul pasiunii.

Vorbesc mereu despre citit pentru că scrisul s-a legat întotdeauna de el, pentru că nu a fost – atunci, la începuturile lui, mai ales – decât un frate mai mic al lecturii. Și chiar dacă a depășit-o în importanță cu timpul, cititul nu a încetat până azi să fie pentru mine cel mai important concurent al scrisului: un concurent care are, în plus, imensa calitate de a fi fericit.

Am început să scriu din dorința de a face, la rândul meu, ceea ce admirasem mai mult – pagina scrisă – și am scris un timp, cu încântare, în felul tuturor scriitorilor pe care i-am iubit. Așa cum, în natură, ontogeneza repetă întotdeauna filogeneza (un embrion uman, de exemplu,

trecând prin toate speciile înainte de naștere), am trecut prin toate epocile istoriei literare, înainte de a ajunge la mine însămi. Ultima a fost aceea a generației mele, în starea de spirit a căreia se înscrie primul meu volum, volum pe care îl consider aparținând pre-nașterii mele.

Între prima și cea de a doua carte s-a întâmplat ceva ce avea să producă o adevărată cotitură în destinul meu artistic: moartea, în condiții tragice și înainte de a împlini cincizeci de ani, a tatei m-a smuls din euforia generației, punându-mă în fața unui dezastru care era numai al meu și a cărui asumare a însemnat pentru mine definitivă ieșire din copilărie. Nici un alt eveniment de atunci încoace nu a mai avut o asemenea pondere în destinul meu artistic și moral.

Spuneam la început că n-am crezut niciodată că aș putea deveni altceva decât scriitor și că cei din jurul meu au acceptat ca naturală – convingându-mă poate și pe mine de firescul ei – această situație. Statutul neobișnuit, oarecum de excepție, în care am fost închisă astfel de la o vârstă foarte fragedă, a avut părțile lui rele și bune, care, în egală măsură, m-au marcat și mi-au determinat devenirea.

La început eram mândră de condiția mea deosebită de a celorlalți copii, și chiar dacă, crescând, pe cât se accentua deosebirea, pe atât mândria mea scădea, a trebuit să ajung la facultate ca să realizez cât de frustrantă este, în planul vieții, această poziție ieșită din comun, această atenție specială care, ca un zid invizibil, te separă, fără a te ascunde, de ceilalți. Pe cât înaintez în maturitate, urâsc și mă înspăimântă tot mai mult condiția (atunci

când este) de monstru sacru a scriitorului, condiție care, sub pretextul pedestalului, îl smulge pe scriitor dintre oameni, obligându-l la istovitoare eforturi ca să se sus-tragă curiozității publice și să poată privi în continuare, atent și anonim, lumea prin care trece.

Atât de precocea descoperire a vocației a avut însă și partea ei bună: fixându-mi devreme țelul, m-a împiedicat să rătăcesc în căutarea căii de urmat, iar înălțimea lui mi-a dat o privire gravă și critică asupra perspectivei. Am crescut cu desăvârșire lipsită de ambiții (nici măcar literare) pentru că știam că pe drumul meu nici un fel de cucerire nu mi-ar fi fost de folos, iar literatura nu puteam s-o cuceresc pentru că mă aflam înlăuntrul ei. Toate îndoielile toate suferințele, toate nesiguranțele, toate comparațiile s-au desfășurat pentru mine în absolut, în sufletul mării literaturi, iar orgoliul asumării lor se plătește atât de scump, încât în afară nu se mai vede decât o modestie înrudită cu indiferența.

Nu știu dacă, văzute din exterior, rândurile de mai sus par să aibă – așa cum simt eu – o legătură cu devenirea mea poetică. Ele explică, în orice caz, însușirile (calitățile și defectele, care se confundă cu atâta ușurință) mele de scriitor: seriozitatea care poate părea excesivă, lipsa gratuității, viziunea cuprinzând într-o aceeași aură binele și frumosul. Nu mi-am permis niciodată să mă joc cu vorbele, pentru că am visat întotdeauna un text cu mai multe nivele, perfect inteligibile fiecare, autonome și diferite, asemenea acelor pereți de mânăstire medievală pictați cu peisaje în care, din anumite unghiuri, se descoperă figuri de sfinți.

Pentru că am înțeles devreme că scriitor nu este cel ce scrie, ci acela care se exprimă cu ajutorul scrisului, scrisul a devenit pentru mine o nevoie vitală în cadrul căreia obligația de a mă exprima determină obligația de a exista pentru a fi exprimată. Sunt ca un caier de lână care există numai în măsura în care este tors.

Cuprins

Întrebări

| | |
|--|----|
| Vocația implacabilă | 7 |
| Viteză | 9 |
| Dublul | 10 |
| Cum am devenit poet | 12 |
| Biblioteci | 17 |
| „Acest viciu nepedepsit“ | 19 |
| Cântecul uitat | 21 |
| Alfabet | 23 |
| O artă conspirativă | 25 |
| Poporul lui Caragiale | 26 |
| Scrieți ușor? | 29 |
| Neproporție | 31 |
| Scutul fragil | 33 |
| Axioma | 35 |
| Umbra stângace | 37 |
| Cartea și lumea | 39 |
| Asemenea planetelor | 40 |
| Certificatul de copilărie | 42 |
| Delimitări | 44 |
| Complexul genialității | 46 |
| Blestemul de a ne devora unii pe alții | 48 |
| Morții tineri | 52 |

| | |
|--|-----|
| Correspondențe | 54 |
| Posteritate | 56 |
| Curbe | 59 |
| Vectorial | 61 |
| Scriitori și critici | 63 |
| Introducere în nemurire | 65 |
| Lipsa de apărare a umbrelor | 72 |
| Despre avariițe | 74 |
| Înmulțirea prin sciziparitate | 76 |
| Vasul refăcut | 78 |
| Scriitori și decenii | 80 |
| Pietricele colorate | 83 |
| Pe pământ și în aer | 85 |
| Scris și vorbit | 87 |
| Giorgione | 89 |
| Lentile | 91 |
| În autobuz | 94 |
| Printre scriitori | 97 |
| Alternativa | 100 |
| Capătul firului | 102 |
| Despre ce e vorba în poveste | 104 |
| Încăpățânată iluzie | 106 |
| Cizma cu portocale | 108 |
| Noțiunea de scriitor polonez | 111 |
| Rezistența prin cultură, o temă polemică | 115 |
| Ca o întrebare, destinul | 121 |
| Alternativa tăcerii | 126 |
| Poezie și proză | 128 |
| Reverie | 132 |
| O sută de ani de happening | 134 |
| Scriu | 137 |
| Autobiografie | 139 |

| | |
|-------------------------------------|-----|
| Coloane răsturnate | 141 |
| Capcana | 142 |
| Un om al viei | 148 |
| Translație | 150 |
| În mare | 152 |
| Lumea | 154 |
| O carte | 156 |
| Poezia, între tăcere și păcat | 158 |

Răspunsuri

| | |
|--|-----|
| „Am crezut întotdeauna că poezia nu trebuie să strălucească, ci să lumineze“ | 173 |
| „Nimeni nu ne obligă să scriem; când o facem, o facem întotdeauna pe propria noastră răspundere“ ... | 180 |
| „Să vorbim pur și simplu“ | 195 |
| Un chestionar pentru Ana Blandiana | 204 |
| „Nu numai Pământul, ci și adevărul este rotund. Dovadă stau capodoperele“ | 209 |
| Biografia unei cărți: <i>Arhitectura valurilor</i> | 218 |
| „Nu mai depinde de mine să redevin scriitor pur și simplu“ | 226 |
| „De ce am refuzat președinția la Internațional Pen“ | 251 |
| „Am scris în ultimul timp multă poezie, aproape fără să vreau, ca o formă de apărare împotriva nebuniei din jur“ ... | 256 |
| „A fi sau a privi, aceasta e întrebarea“ | 264 |
| „Nu venim dintr-un pustiu, ci dintr-o cultură“ | 294 |
| A așeza poezia în centrul lumii | 309 |
| Povara perenității | 329 |
| „Cu siguranță nu sunt o sfântă, dar e aproape la fel de grav că aș putea fi confundată cu una“ | 340 |
| „Ura poate fi combustibilul istoriei, dar numai dragostea poate fi combustibilul poeziei“ ... | 356 |